

Sygn. akt II Ca 2421/15

POSTANOWIENIE

Dnia 17 lutego 2016 roku

Sąd Okręgowy w Krakowie Wydział II Cywilny Odwoławczy

w składzie:

Przewodniczący:	SSO Jarosław Tyrpa (sprawozdawca)
Sędziowie:	SO Katarzyna Serafin-Tabor SO Agnieszka Cholewa-Kuchta

Protokolant: starszy protokolant sądowy A. Z.

po rozpoznaniu w dniu 3 lutego 2016 roku w Krakowie

na rozprawie

sprawy z wniosku S. W.

przy uczestnictwie M. W. (1)

o stwierdzenie nabycia spadku

oraz sprawy z wniosku M. W. (1)

przy uczestnictwie S. W.

o zatwierdzenie oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia o odrzuceniu spadku

na skutek apelacji M. W. (1)

od postanowienia Sądu Rejonowego w Wadowicach

z dnia 15 lipca 2015 roku, sygnatura akt I Ns 572/13

postanawia:

1. sprostować oczywistą niedokładność zaskarżonego postanowienia poprzez oznaczenie przedmiotu postępowania jako sprawy z wniosku S. W. przy uczestnictwie M. W. (1) o stwierdzenie nabycia spadku oraz sprawy z wniosku M. W. (1) przy uczestnictwie S. W. o zatwierdzenie oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia o odrzuceniu spadku oraz poprzez oznaczenie zaskarżonego postanowienia jako postanowienia częściowego;
2. oddalić apelację;
3. zasądzić od M. W. (1) na rzecz S. W. kwotę 60 (sześćdziesiąt) złotych tytułem zwrotu kosztów postępowania odwoławczego.

UZASADNIENIE

postanowienia z dnia 3 lutego 2016 roku

Wnioskodawca S. W. domagał się stwierdzenia, że spadek po M. W. (2), zmarłej w dniu (...) r. w W. nabyli na podstawie ustawy S. W. (brat spadkodawczyni) i M. W. (1) (bratanek spadkodawczyni). W trakcie postępowania uczestnik M. W. (1) złożył przed notariuszem oświadczenie o odrzuceniu spadku, a następnie przez pełnomocnika złożył oświadczenie o uchyleniu się od skutków prawnych przedmiotowego oświadczenia wskazując, że przyjmuje spadek z dobrodziejstwem inwentarza i wnosi o zatwierdzenie złożonego oświadczenia.

Postanowieniem z dnia 15 lipca 2015 r. (nazwanym wstępnym) Sąd Rejonowy w Wadowicach oddalił wniosek M. W. (1) o zatwierdzenie oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych złożonego w dniu 22 lipca 2013r przed notariuszem P. C. rep. A nr (...) oświadczenia o odrzuceniu spadku po M. W. (2).

Sąd Rejonowy ustalił, że spadkodawczyni M. W. (2) zmarła w dniu (...) r. w W.. W chwili śmierci była panną, nie posiadała dzieci jej rodzice zmarli przed nią. Spadkodawczyni posiadała dwóch braci – wnioskodawcę S. W. i A. W., który zmarł (...) r. pozostawiając syna uczestnika M. W. (1). Spadkodawczyni nie pozostawiła testamentu. Po śmierci spadkodawczyni i po złożeniu przez wnioskodawcę wniosku o stwierdzenie nabycia spadku po spadkodawczyni, pomiędzy wnioskodawcą a uczestnikiem toczyły się rozmowy w przedmiocie rozliczenia spadku, w skład którego wchodziło mieszkanie. Uczestnik zaproponował, że odrzuci spadek, a w zamian otrzyma od wnioskodawcy kwotę równą rekompensacie za to mieszkanie w formie darowizny bądź pożyczki. Wnioskodawca zgodził się na to z zastrzeżeniem, że wypłaty kwoty nastąpi w postaci opodatkowanej darowizny, po uprawomocnieniu się orzeczenia o stwierdzenie nabycia spadku. Wnioskodawca nie zgodził się ani na wypłatę rekompensaty w formie zwrotu pożyczki jako, że stanowiłoby to potwierdzenie nieprawdy, gdyż pożyczki nie było, ani na wystawienie weksla. Uczestnik złożył w dniu 22.07.2013r przed notariuszem P. C. w Kancelarii Notarialnej w S. oświadczenie o odrzuceniu spadku po spadkodawczyni, zarejestrowane pod rep. A. nr (...). Przed złożeniem oświadczenia notariusz pouczył uczestnika o jego skutkach, w szczególności o jego nieodwoływalności i oraz o tym, że po jego złożeniu będzie traktowany tak, jakby nie dożył otwarcia spadku. Notariusz nie informował uczestnika o możliwości rozliczeń spadkowych w formie rekompensaty pieniężnej ani nie sugerował uczestnikowi takiego rozwiązania jako powszechnie przyjętego. Wnioskodawcy nie było u notariusza podczas składania powyższego oświadczenia. Na rozprawie w dniu 14.08.2013 r. uczestnik działając przez pełnomocnika złożył oświadczenie o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia o odrzuceniu spadku jako złożonego pod wpływem błędnego przekonania, że jego złożenie warunkować będzie przyznanie mu kwoty pieniężnej tytułem udziału w spadku. W dniu 26.02.2014 r. oświadczył też, że jednocześnie przyjmuje spadek z dobrodziejstwem inwentarza.

Powyższy stan faktyczny Sąd Rejonowy ustalił w oparciu o powołane dowody z dokumentów, zeznań świadka, zapewnień i przesłuchania wnioskodawcy i uczestnika. Dowody z dokumentów nie były kwestionowane, zeznania świadka – P. C. były spójne i logiczne, a świadek jest funkcjonariuszem publicznym, osobą godną zaufania i niezainteresowaną wynikiem sprawy. Zeznaniom wnioskodawcy Sąd dał wiarę w całości. Sąd odmówił natomiast wiarygodności zeznaniom uczestnika w zakresie, w jakim zeznał on, że to notariusz zasugerował mu rozwiązanie w postaci rekompensaty pieniężnej i odrzucenia spadku oraz że wnioskodawca zgodził się na taki sposób rozliczenia z uczestnikiem, który zakładał wypłatę rekompensaty w formie zwrotu fikcyjnej pożyczki, jeszcze przed rozprawą. W tym zakresie nie znalazły one potwierdzenia w pozostałych dowodach, w szczególności zeznaniach wnioskodawcy i świadka.

Sąd Rejonowy oddalając wniosek wskazał, że wbrew w art. 1019 § 1 pkt 2 k.c. uczestnik M. W. (1) składający oświadczenie o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia o odrzuceniu spadku nie złożył zarazem oświadczenie o przyjęciu spadku. Imieniem uczestnika oświadczenie o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia o odrzuceniu spadku pełnomocnik procesowy (adwokat, profesjonalista), posiadający zarazem umocowanie materialno prawne. Na rozprawie w dniu 14.08.2013 r. złożył on imieniem mocodawcy jedynie oświadczenie o uchyleniu się uczestnika od skutków prawnych oświadczenia o odrzuceniu spadku, natomiast

oświadczenie o przyjęciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza pełnomocnik imieniem uczestnika złożył dopiero na rozprawie w dniu 26.02.2014 r. Pełnomocnictwo z dnia 12.08.2013 r. obejmowało jedynie złożenie oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia o odrzuceniu spadku, nie rozciągając się na oświadczenie w przedmiocie przyjęcia spadku. Nie została więc spełniona przesłanka jednoczesności oświadczeń, o której mowa w art. 1019 § 1 pkt 2 k.c., złożonych przez spadkobiercę bądź pełnomocnika legitymującego się pełnomocnictwem z podpisem urzędowo poświadczonym.

W ocenie Sądu, uczestnik nie sprostował także obowiązkowi wykazania istnienia w czasie składania oświadczenia woli o odrzuceniu spadku błędu (art. 84 k.c.) czy podstępny (art. 86 § 1 k.c.). Uczestnik powołał się na działanie pod wpływem błędu, a później zmodyfikował to twierdzenie na działanie pod wpływem błędu wywołanego podstępnie przez wnioskodawcę. Sąd pierwszej instancji uznał za nieudowodnione działanie uczestnika pod wpływem błędu z art. 84 k.c., skoro według jego twierdzeń błąd nie dotyczył on treści czynności prawnej, a motywu, pobudki działania. Sąd ten uznał też za nieudowodnione twierdzenie uczestnika, że złożył on oświadczenie o odrzuceniu spadku pod wpływem podstępnego zachowania wnioskodawcy. Sześciomiesięczny termin do złożenia oświadczenia w przedmiocie przyjęcia bądź odrzucenia spadku po spadkodawczyni upływał z dniem 10.08.2013 r. Wnioskodawca w dniu 13.05.2013 r. złożył wniosek o stwierdzenie nabycia spadku przez wnioskodawcę i uczestnika. Wnioskodawca w żaden więc sposób nie dążył do pozbawienia uczestnika należnych mu praw spadkowych poprzez pominięcie go w postępowaniu, w trakcie postępowania sądowego nie uzewnętrznił jakiegokolwiek działania podstępnego, nakierowanego na wyeliminowanie uczestnika z kręgu spadkobierców ustawowych. Pierwszy termin rozprawy wyznaczony został na dzień 19.06.2013 r., a drugi na dzień 14.08.2013 r. - ten celem umożliwienia spadkobiercom wykorzystania terminu sześciomiesięcznego na złożenie oświadczeń o przyjęciu bądź odrzuceniu spadku. Uczestnik miał więc wystarczająco dużo czasu, by przemyśleć sposób rozliczeń spadkowych z wnioskodawcą, skorzystać z porady prawnej (nawet niejednej), zabezpieczyć się poprzez zawarcie stosownej umowy z wnioskodawcą, a ewentualnie po prostu nie składać żadnego oświadczenia w kwestii spadku. Uczestnik zamieszkuje w znacznej odległości od wnioskodawcy, wnioskodawca nie był obecny podczas składania przez uczestnika oświadczenia o odrzuceniu spadku, nie wybierał notariusza, nie uzgadniał imieniem uczestnika terminu jego stawiennictwa ani nie uczestniczył w rozmowach z notariuszem, tym samym nie wywierał na uczestnika żadnego wpływu, nie utwierdzał go w trafności decyzji o odrzuceniu spadku. Wnioskodawca nie obiecywał również uczestnikowi wypłaty rekompensaty w postaci darowizny przed rozprawą wyznaczoną na dzień 14.08.2013r. Również notariusz nie sugerował uczestnikowi sposobu rozliczenia z wnioskodawcą poprzez odrzucenie spadku za rekompensatą pieniężną ani nie wskazywał na powszechność takiego rozwiązania. Same rozmowy stron w przedmiocie sposobu rozliczenia spadku nie świadczą o podstępnym wprowadzeniu w błąd przez wnioskodawcę uczestnika. To ze strony uczestnika „wyszła” propozycja takiego sposobu rozliczenia się z wnioskodawcą i to on dążył do sfinalizowania tego rozliczenia składając oświadczenie o odrzuceniu spadku, mimo że został przez notariusza pouczony o nieodwołalności takiego oświadczenia. Uczestnik podjął tę decyzję samodzielnie, bez wprowadzenia go w błąd przez nikogo. Początkowo uczestnik twierdził, że zasugerował mu to notariusz, a po zeznaniach P. C., zmienił pierwotne twierdzenie z działania pod wpływem błędu na działanie pod wpływem podstępu ze strony wnioskodawcy, który rzekomo miał przystać na wypłatę rekompensaty pieniężnej uczestnikowi jeszcze przed zakończeniem postępowania o stwierdzenie nabycia spadku. Uczestnik wykreował wersję wydarzeń z elementem wprowadzenia go w błąd jedynie na potrzeby niniejszej sprawy. Taka wersja wydarzeń nie znalazła potwierdzenia w materiale dowodowym i została oceniona jako niewiarygodna. Wnioskodawca przyznał, że prowadził z uczestnikiem rozmowy, zgodził się na rozliczenie poprzez wypłatę uczestnikowi rekompensaty w formie darowizny po odrzuceniu przez uczestnika spadku, jednakże nie obiecywał mu jej wypłaty przed prawomocnym zakończeniem postępowania spadkowego, a prawomocne postanowienie spadkowe miało stanowić przesłankę wypłaty i wnioskodawca tego nie ukrywał. Gdyby było odmiennie, to uczestnik oczekiwałby na wypłatę rekompensaty aż do terminu rozprawy (14.08.2013 r.) i dopiero po jego bezskutecznym upływie złożyłby oświadczenie o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia. Tymczasem uczestnik udzielił pełnomocnictwa do złożenia takiego oświadczenia w dniu 12.08.2013 r. czyli jeszcze przed terminem rozprawy, co wskazuje, że wnioskodawca nie zmienił swego stanowiska, cały czas deklarował uczestnikowi wypłatę rekompensaty po zakończeniu sprawy spadkowej i nie wprowadził uczestnika w błąd podstępem, a to uczestnik „rozmyślił się” i jeszcze przed terminem rozprawy podjął czynności zmierzające

do uchylenia się od skutków prawnych oświadczenia o odrzuceniu spadku, co jest niedopuszczalnym odwołaniem oświadczenia.

Apelację od powyższego postanowienia złożył uczestnik, zaskarżając je w całości. Orzeczeniu zarzucił naruszenie art. 86 § 1 k.c. oraz art. 84 k.c. poprzez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie na skutek przyjęcia, że uczestnik składając oświadczenie o odrzuceniu spadku nie działa pod wpływem błędu. Wniósł o zmianę orzeczenia i uwzględnienie wniosku.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

1. Wydanie przez Sąd Rejonowy zaskarżonego postanowienie łączyło się ze złożeniem wniosku uczestnika o zatwierdzenie uchylenia się od skutków oświadczenia o odrzuceniu spadku pod wpływem błędu. Takie żądanie ma swoją odrębność i należy do „innych spraw spadkowych”, określonych w Rozdziale X, Działu IV, Tytułu II, Księgi Drugiej Kodeksu postępowania cywilnego (art. 690 § 1 k.p.c.). W postanowieniu z dnia 6 lipca 2012 r., V CSK 313/11 (nie publ.) Sąd Najwyższy wyjaśnił, że można połączyć w jednym piśmie wniosek przewidziany w art. 1019 § 2 i 3 k.c. z wnioskiem o stwierdzenie nabycia spadku po tym samym spadkodawcy (art. 191 w związku z art. 13 § 2 k.p.c.) albo połączyć je z urzędu do jednoczesnego rozpoznania (art. 219 w związku z art. 13 § 2 k.p.c.). Połączenie takie jest celowe, usprawniające postępowanie spadkowe, ponieważ zatwierdzenie przez sąd oświadczenia spadkobiercy określonego w art. 1019 § 2 k.c., z jednoczesnym odrzuceniem spadku, ma bezpośredni wpływ na ustalenie kręgu spadkobierców i na ich odpowiedzialność za długi spadkowe. Integralność obu postępowań wyraża się w finalnym zweryfikowaniu uprawnień do spadkobrania. Połączenie wniosku, o którym mowa w art. 1019 § 2 i 3 k.c., nie oznacza jednak utraty bytu zgłoszonego w nim żądania. Jak przyjmuje się w orzecznictwie połączenie kilku oddzielnych spraw ma charakter techniczny i nie odbierając samodzielności

prowadzi do ich łącznego rozpoznania (na jednej rozprawie), a może mieć na celu także wspólne ich rozstrzygnięcie w jednym orzeczeniu (wyrok łączny), jednakże z koniecznością osobnego rozstrzygnięcia każdej z połączonych spraw (por. orz. SN z 22 września 1967 r., I CR 158/67, LexPolonica nr 325596, OSNCP 1968, nr 6, poz. 105; z 26 września 1983 r., IV PR 101/83, OSPiKA 1984, nr 7-8, poz. 173; por. także post. SN z 15 lutego 2008 r., I CZ 148/07, LexPolonica nr 2028016; wyr. SN z 19 grudnia 2008 r., II CSK 267/08, LexPolonica nr 2136329; post. SN z 2 lipca 2009 r., III PZ 5/09, LexPolonica nr 3113221). W sytuacji, w której orzeczeniem sąd rozstrzyga o jednej z połączonych spraw, orzeczenie to ma charakter częściowy (art. 317 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.), bowiem rozstrzyga o jednym z przedstawionych pod osąd żądań. Nie ma przy tym znaczenia to, że żądanie to zgłosił uczestnik postępowania. Orzeczenie to nie ma charakteru wstępnego, którego istotą jest uznanie roszczenia za usprawiedliwione w zasadzie (art. 318 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.).

Z tych względu Sąd Okręgowy na podstawie art. 350 § 3 k.p.c. sprostował oczywistą omyłkę pisarską w komparacji zaskarżonego postanowienia w zakresie oznaczenia rodzaju postanowienia, jak i przedmiotu postępowania.

2. Stosownie do treści art. 1019 § 1 i 3 k.c., jeżeli oświadczenie o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku zostało złożone pod wpływem błędu lub groźby, stosuje się przepisy o wadach oświadczenia woli z następującymi zmianami: uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia powinno nastąpić przed sądem; spadkobierca powinien jednocześnie oświadczyć, czy i jak spadek przyjmuje, czy też go odrzuca; uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku wymaga zatwierdzenia przez sąd. Reguły te stosuje się również w przypadku uchylenia się od skutków prawnych niezachowania terminu do złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku (art. 1019 § 2 k.c.).

Słusznie wskazał Sąd Rejonowy na konieczność zaistnienia jednoczesności oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku z oświadczeniem, czy i jak składający to oświadczenie spadek przyjmuje, czy też go odrzuca, co wynika z jednoznacznego brzmienia art. 1019 § 1 pkt 2 k.p.c. Nie można również kwestionować tego, że w dniu składania w imieniu uczestnika oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia o odrzuceniu spadku złożonego pod wpływem błędu tj. 14 sierpnia 2008 roku pełnomocnik uczestnika nie złożył w imieniu uczestnika oświadczenia co do przyjęcia spadku. Umknęło jednak Sądowi pierwszej instancji to, że

w dniu 26 lutego 2014 roku pełnomocnik uczestnika oświadczył, iż „uchylając się od skutków prawnych oświadczenia o dorzuceniu spadku uczestnik przyjmuje spadek z dobrodziejstwem inwentarza”, co oznacza, że w tym dniu złożył (ponownie) oświadczenie o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia pod wpływem błędu i jednocześnie oświadczenie o przyjęciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza.

Powyższe nie oznacza jednak, że złożone oświadczenie o przyjęciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza jest prawidłowe i jako takie winno podlegać zatwierdzeniu. Słusznie bowiem Sąd Rejonowy zauważył, że pełnomocnik uczestnika nie posiadał umocowania do złożenia w jego imieniu pełnomocnictwa do złożenia tego typu oświadczenia. Znajdujące się na k. 21 akt sprawy pełnomocnictwo notarialnie poświadczony umocowywało go jedynie do złożenia oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia złożonego pod wpływem błędu. Innego pełnomocnictwa składający świadczenie nie dołączył. Już zatem z tej przyczyny brak było podstaw do uwzględnienia żądania wniosku.

3. Sąd Okręgowy podziela również stanowisko Sądu Rejonowego, wraz z prawidłowymi ustaleniami leżącymi u jego podstaw, że nie została udowodniona przez uczestnika przesłanka decydująca o skuteczności oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia o odrzuceniu spadku. Niewątpliwie brak jest podstaw do przyjmowania, by oświadczenie o odrzuceniu spadku przez uczestnika nastąpiło pod wpływem błędu. Błąd musi dotyczyć treści czynności prawnej (art. 84 § 1 k.c.) oraz być istotny (art. 84 § 2 k.c.). Błąd dotyczący treści oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku to m. in. błąd co do osoby spadkodawcy, tytułu powołania lub przedmiotu spadku. W tej ostatniej sytuacji chodzi o brak wiedzy o rzeczywistym stanie majątku spadkowe, z tym zastrzeżeniem, że nie jest on wynikiem braku staranności.

Co zaś się tyczy podstępu, to w pełni podzielając pogląd o zastosowaniu przepisu art. 86 k.c. o błędzie wywołanym podstępnie do oświadczeń o przyjęciu lub odrzuceniu spadku (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 4 lipca 1986 roku, III CZP 36/86, OSNCP, 1987, Nr 8, poz. 107 oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 18 kwietnia 2013 roku, II CSK 497/12, Lex nr 1324270), należy zauważyć, że w świetle zebranego w sprawie materiału dowodowego i poczynionych ustaleń przekazanie przez wnioskodawcę sumy pieniężnej, która stanowić miała ekwiwalent związany ze złożeniem tego oświadczenia, miało nastąpić dopiero po prawomocnym zakończeniu postępowania spadkowego. Trudno zatem w chwili obecnej twierdzić, że wnioskodawca nie wywiązał się ze swojej obietnicy, która legła u podstaw złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku, skoro nie upłynął jeszcze termin przekazania uczestnikowi kwoty pieniężnej.

Nie można natomiast wykluczyć możliwości uchylenia się przez uczestnika od skutków oświadczenia o odrzuceniu spadku w przyszłości, w przypadku niewywiązania się przez wnioskodawcę ze swojej obietnicy, jeżeli zostanie udowodnione, że uczestnik składając oświadczenie o odrzuceniu spadku, został podstępnie wprowadzony w błąd przez wnioskodawcę, jako osobę bezpośrednio odnoszącą korzyść z takiego oświadczenia. W tym wypadku uczestnik nie będzie musiał wykazywać, że błąd był istotny oraz że dotyczył treści czynności prawnej. Błąd wywołany podstępnie może bowiem dotyczyć tzw. sfery motywacyjnej, która stanowiła przyczynę złożenia oświadczenia woli (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 stycznia 1970 r., I CR 400/69, OSNCP 1970, Nr 12, poz. 225).

W razie skutecznego uchylenia się od skutków prawnych oświadczenia złożonego pod wpływem błędu wywołanego podstępem i zatwierdzenia tego oświadczenia przez sąd, dojdzie również do zmiany z urzędu postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku na podstawie art. 690 § 2 k.p.c., który stanowi samodzielną i niezależną od przewidzianej w art. 679 § 1 k.p.c., podstawę zmiany prawomocnego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku.

4. Z tych też przyczyn Sąd Okręgowy oddalił apelację na podstawie art. 385 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.

5. O kosztach postępowania odwoławczego orzeczono na podstawie art. 520 § 3 k.p.c. wobec zachodzącej w tym postępowaniu sprzeczności interesów pomiędzy stronami. Na zasądzoną na rzecz S. W. kwotę 60 zł złożyło się wynagrodzenie jego pełnomocnika, ustalone na podstawie § 13 ust. 1 pkt 1 w zw. z § 9 pkt 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 roku w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb

Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (tekst jednolity - Dz. U. z 2013 roku, poz. 461, ze zm.), które z uwagi na datę wszczęcia postępowania apelacyjnego znajduje zastosowanie w niniejszej sprawie.